LES PRIMERES ACCIONS PER FOMENTAR LA LECTURA EN ADULTS A L'ATENEU MATARONÉS (1854-1869)

En aquesta comunicació volem aportar algunes dades sobre com l'Ateneu Mataronés, dins les seves accions per millorar i estimular l'ensenyament i la cultura a mitjan segle XIX, organitza la seva biblioteca. Veurem el procés de transformació del seu gabinet de lectura inicial de 1854, primer, convertint-se en Biblioteca Popular, amb un important fons bibliogràfic i, en la dècada dels 70, fent-se pública per adaptar-se a les necessitats ciutadanes.

INTRODUCCIÓ

Els plantejaments liberals reformistes del segle XIX tenen la lectura com un dret, però no es fa efectiu. Ens ho fa evident el fet que hi ha un analfabetisme persistent, que a principi de segle és generalitzat i que, fins a la dècada dels 60, es manté al voltant del 75% de la població. Per incidir en aquesta situació, els estaments públics han de comptar amb les entitats socials, culturals i polítiques, així com amb grups de ciutadans que impulsen accions, tant pel que fa a l'escolarització com a l'edició de llibres o producció de premsa escrita. Els ateneus en general tenen, dins les seves prioritats, la difusió i el foment de la lectura a través de la creació de biblioteques i sales de lectura. Pel que fa a l'edició de llibres, va evolucionant d'acord amb l'avanç de la tècnica i la demanda, i es fan publicacions dins la premsa escrita per entregues i per capítols, edicions populars, etc.

A nivell local, diversos historiadors ja han estudiat l'Ateneu Mataronés[1] i també, en d'altres moments, hem aprofundit en la rellevància de les actuacions de l'entitat en l'ensenyament d'adults; ara volem aportar les dades específiques relacionades amb el foment de la lectura en un Mataró de mitjan segle XIX, que disposa de poques infraestructures que facilitin i potenciïn el fet de poder millorar el nivell instructiu de la població adulta.

Durant la primera meitat del segle XIX, tot sembla indicar que no hi ha una estructura cultural mínimament organitzada.[2] Les biblioteques privades de persones amb estudis, benestants i influents (advocats, metges, religiosos, petita noblesa, etc.) contenen, majoritàriament, llibres de temàtica religiosa i professio-

nal, però també alguns volums de literatura: Cervantes, Gracián, Ciceró, Moratín, Jovellanos, Dumas, Hugo, etc. La menestralia i la classe obrera participen de la cultura literària a través dels volums d'història i novel·les que s'editen com a fascicles setmanals.

Durant la segona meitat del segle, amb els canvis que comporta la Revolució Industrial, l'accés de la burgesia a la vida pública i el desenvolupament de la classe obrera, sorgeixen a la ciutat entitats de caràcter polític, sindical o de lleure, al mateix temps que també hi ha un petit nucli, amb inquietuds culturals vinculades al sector burgès, que organitza accions en l'ensenyament per donar resposta a les necessitats educatives i formatives de joves i adults. Hi trobem la Societat Mataronesa d'Amics de la Instrucció, que al cap de poc temps ja es coneix amb el nom d'Ateneu Mataronés i que té, per als seus socis, un gabinet de lectura. També tenen biblioteques importants l'Escola Pia Santa Anna o el Colegio Valldemia, amb finalitats acadèmiques.

A la ciutat s'imprimeixen llibres; la primera impremta és dels Abadal, que s'estableixen el 1779 i fins a finals del segle XIX monopolitzen les arts gràfiques locals; primer, cobreixen les demandes dels organismes oficials i religiosos, que amplien, després, amb les dels burgesos comerciants i fabricants.[3] També hi ha altres impressors que treballen durant un temps a la ciutat, però amb produccions molt limitades. No és fins a la dècada dels vuitanta que s'estableixen impressors d'envergadura com Horta, Vilà, etc.

Pel que fa a la premsa local, neix com a mitjà de comunicació tot just iniciat el segle XIX, i a partir de llavors pren una importància cada cop més decisiva, bo i que hi ha períodes de censura associats amb els canvis polítics.[4] Les publicacions periòdiques de Mataró divulguen la informació de la ciutat i, alhora, també defensen les diferents posicions polítiques i socials, però topen amb l'alta taxa d'analfabetisme i, per tant, la seva funció queda molt limitada.[5] La primera publicació d'una certa rellevància i continuïtat és la *Revista Mataronesa*, que s'edita a partir de 1856 i és de temàtica informativa i d'ideologia liberal, però el 1866 li pren el relleu la *Crónica Mataronesa* que, des de la revolució de setembre de 1868, és política, d'ideologia republicana. A partir de llavors, comencen a sorgir diversos periòdics locals de temàtiques diverses.

LES ACTUACIONS DE L'ATENEU MATARONÉS I EL SEU GABINET DE LECTURA

La Societat Mataronesa d'Amics de la Instrucció es funda a la ciutat, el setembre de 1854, per part d'un petit grup de ciutadans de la classe petitburgesa i progressista, que també pren part activa en altres iniciatives culturals ciutadanes. L'impulsor i fundador de l'entitat és Josep Garcia Oliver, que s'enorgullia a afirmar que era el primer ateneu de Catalunya dedicat a les classes proletàries.[6]

Pels seus reglaments de 1854 i 1855,[7] en coneixem els objectius, l'organització i les activitats que desenvolupa. En la concreció dels objectius, se'ns indica clarament que pretén la il·lustració i l'ensenyament mutu de tots els socis, i la difusió a totes les classes de la societat de nocions útils de ciències i arts, despertant, alhora, interès per aquestes matèries, i precisa que s'aconseguiran fent instrucció primària (oberta a tota la ciutadania), lliçons públiques sobre diverses matèries, acadèmies públiques i l'organització d'un **gabinet de lectura** destinat a socis de la institució.

Els membres de la societat són socis majors de setze anys, de bona conducta i que volen instruir-se, dividits en tres classes: els de número, que poden assistir a totes les reunions públiques i privades, a més d'exposar treballs científics o literaris; els de mèrit, que poden formar part de la junta directiva i donen lliçons als socis, i els corresponsals, que remeten, almenys, un treball durant el curs acadèmic.

La junta directiva està formada pel president, el vicepresident, el secretari, el tresorer, els caps de les tres seccions acadèmiques i un representant dels socis de número. Entre les seves responsabilitats, el vicepresident és també l'arxiver, el bibliotecari i qui dirigeix el gabinet de lectura. Les quotes, les fixa cada soci, el mínim és de cinc rals al mes i només els socis professors estaran exempts de pagar.

La Societat demana la col·laboració de l'Ajuntament per fer possibles les activitats i li compra els mobles, amb la condició que quedin com a municipals.[8]

A principis de 1856 comencem a trobar referències de l'entitat en la premsa local, que l'anomena, indistintament, Societat Mataronesa d'Amics de la Instrucció o Ateneu Mataronés.[9] El canvi de denominació només afecta el nom, ja que tant els objectius, com l'estructura i les activitats són els mateixos, i totes les dades que tenim a partir d'ara es corresponen exactament amb les directrius que marquen els reglaments de 1854 i 1855. Aquest any, l'estructura organitzativa i les activitats de l'Ateneu sembla que estan plenament en marxa, i el mitjà de divulgació de les diverses convocatòries a actes, ja siguin públics o només per a socis, és la *Revista Mataronesa*. Les informacions se centren, sobretot, en les sessions públiques de l'acadèmia i les classes, i es té constància que s'adquireixen nous llibres per al gabinet de lectura sobre ciències i arts.[10]

Els alumnes de les classes gratuïtes d'aquests anys són membres de la petita burgesia, menestrals, comercials, obrers i gent d'oficis diversos que volen ampliar els pocs coneixements de lletres i ciències que han après a l'escola primària, si hi han anat, i assisteixen a classe després de llargues jornades laborals.[11]

Els cursos següents la institució va consolidant tant la seva direcció i gestió com també l'organització de les sessions públiques de les acadèmies, classes públiques, lliçons privades, amplia el gabinet de lectura, etc., i adquireix un prestigi

que va més enllà de l'àmbit local, ja que el 1857 trobem notícies al *Diario de Barcelona* sobre les sessions acadèmiques que es celebren a l'Ateneu Mataronés, els matriculats a les classes, les juntes generals, etc.[12]

La relació de l'entitat amb l'Ajuntament es va fent cada vegada més estreta. L'abril de 1859 el nomena protector i el consistori es referma en la seva voluntat de protegir-lo, ja que té com a objectiu difondre la instrucció.[13] El setembre de l'any següent, l'Ateneu Mataronés té problemes econòmics i li demana una subvenció de 1.500 rals anuals, però no pot afrontar la despesa i es compromet a fer-ho l'any següent.[14] El 1861 s'inicia la crisi econòmica anomenada de la fam del cotó, hi ha molts tancaments de fàbriques i la institució es veu especialment afectada; llavors, l'Ajuntament aprova donar-li 1.000 rals a càrrec del capítol d'imprevistos, que també rebrà algun altre any de manera esporàdica.[15]

El gabinet de lectura de l'Ateneu Mataronés existeix des de la fundació de l'entitat, i es defineix com una dependència amb règim específic que compta amb els principals diaris nacionals i estrangers, així com també amb llibres procedents de donacions i de compres. Funciona de nit, i l'horari el fixa la junta directiva. El 1864 sabem que compta amb diversos periòdics nacionals: *Revista Mataronesa, Diario de Barcelona, El eco de la montaña, El ampurdanés, El Museo universal, El Clamor público, La revista de agricultura, La revista católica* i *El monitor científico-industrial.* Els estrangers són *L'univers ilustré, Le monde ilustré, Le magasin pintoresque* i *Le journal des economistes*, i n'hi ha que procedeixen de donatius de les redaccions i altres de particulars.[16] L'any següent ja té trenta-set periòdics, dels quals nou són polítics, dinou de ciències, literatura i arts, i nou de la localitat. Segons la procedència, trenta-dos d'espanyols, quatre de francesos i un en anglès.

A partir de 1864 ja comencem a trobar referències en la seva **biblioteca**, que té setanta-cinc obres i cent noranta-tres volums. En concret, sabem que en els primers sis mesos ha augmentat en disset els volums procedents de donacions, i els llibres estan classificats atenent a les diverses matèries:[17]

- Literatura: 39 obres i 65 volums.
- Retòrica: 15 obres i 92 volums.
- Ciències i arts: 11 obres i 17 volums.
- Religió i moral: 10 obres i 19 volums.

LA BIBLIOTECA POPULAR DE L'ATENEU MATARONÉS

Amb el mínim fons de publicacions periòdiques i llibres amb què compta el gabinet de lectura, que s'ha incrementat progressivament en els darrers anys, l'octubre de 1865 Josep Garcia Oliver presenta el **projecte de Biblioteca Popular** a la junta directiva de l'entitat i a l'Ajuntament. Tots la veuen molt necessària per estendre la instrucció tant a les classes mitjanes com a les treballadores i més humils, com es fa a Anglaterra, Alemanya, França, Bèlgica, Holanda i Suïssa.

Es crea una comissió de membres de l'entitat per elaborar una proposta de reglament i la presenten a la junta directiva el mes de novembre, amb vint-i-sis articles, una disposició final i el contingut següent:[18]

L'objectiu de la Biblioteca Popular és la propagació de la lectura i la popularització d'obres rellevants.

Els membres de la biblioteca són:

- Socis protectors, que paguen una quota anual de deu rals. Si és una companyia o una família de dos o més membres, la quota és de seixanta rals.
- Socis abonats, que paguen una quota anual de dotze rals i fan un dipòsit de vint quan s'emporta el primer llibre a casa.

L'horari i el calendari de les dependències són:
- De 7 a 9 de la nit, i està oberta tots els dies, excepte els diumenges.

La normativa de préstec de llibres és:

- Tant els socis protectors com els abonats tenen dret a demanar al bibliotecari els llibres que hi ha a la biblioteca i tenir-los per un temps. Quan ha passat el termini, es paga per cada dia d'endarreriment la quantitat de deu cèntims, que es descompten del dipòsit.
- Quan es perdi o faci malbé un llibre, es podrà pagar l'import de l'obra sencera o reemplaçar-lo.
- Només es pot tenir a casa un tom cada vegada i no es deixarà a ningú.
- El bibliotecari porta un llibre, on anota el nom del soci i el títol del llibre que agafa.
- Els socis poden suggerir obres per comprar.

La direcció i l'organització de la biblioteca són:

- La junta de govern està composta pel president, bibliotecari, tresorer i secretari comptador, nomenats a la junta general pels socis protectors. Els càrrecs són honorífics, gratuïts i voluntaris. Es renoven cada tres anys.
- A la junta de govern li correspon la direcció de la classificació, l'adquisició i l'admissió de llibres, la facultat de retirar-ne algun de la circulació, el nomenament dels empleats i l'adopció de totes les mesures que, dins del reglament, garanteixin un bon funcionament de l'associació.
- El president convoca les juntes i dirigeix l'ordre de les discussions, té dos vots en cas d'empat, fa complir les disposicions que s'adoptin i dóna el vist-i-plau als documents.
- El bibliotecari té cura de la biblioteca, fa un catàleg i porta els llibres.
- El tresorer recapta els fons de la societat, porta un llibre de registre de fons i paga les factures.

- El secretari comptador porta un llibre d'actes, un altre de comptes dels fons de la societat, redacta les comunicacions a la junta de govern i posa el segell de la institució en els llibres de la biblioteca.
- El reglament és vigent durant un any. Després, la junta de govern pot proposar modificacions a la general. Les reformes següents només es podran fer si estan recolzades per una tercera part dels socis protectors.
- Si algun particular o qualsevol corporació ofereixen a la biblioteca algun donatiu d'importància o li presten algun servei notable, la junta de govern inscriu el seu nom en un quadre de la sala de la biblioteca, i si els donatius o els serveis són de molt interès, la junta general pot concedir-los el títol de primer protector o benefactor de la biblioteca.

La junta general de la biblioteca i les seves funcions:

- La convoca el president quan s'ha de renovar la junta de govern, o quan aquesta ho cregui convenient o ho demani una tercera part dels socis protectors.
- Mitja hora després que hagi estat convocada, s'obrirà la sessió i seran vàlids els acords que es prenguin, independentment del nombre d'assistents. Les decisions es prendran per majoria absoluta de vots, essent decisiu el president de la sessió en cas d'empat.

Dissolució de la biblioteca:

- En cas de dissoldre's, els fons, els llibres i els mobles que hi ha passaran a ser propietat de l'Ateneu, si existís, i, en cas contrari, de qualsevol altra societat d'instrucció o beneficència que decideixin els socis protectors.

L'any 1866 hi ha pocs canvis a l'entitat, però destaca que el 15 de gener s'aprova el projecte de reglament[19] i es crea la **Biblioteca Popular**. S'elegeix com a membres del seu òrgan director i gestor Bonaventura Castellà, prevere (president), Jaume Isern (vicepresident), Francesc Fontanals (bibliotecari), Josep Vilamala (tresorer comptador) i Josep Garcia Oliver (secretari). Es vol inaugurar a finals de juliol, però s'aplaça.

El 16 d'agost d'aquest mateix any la junta de govern de la Biblioteca Popular comença a organitzar i instal·lar el nou equipament i, amb la finalitat d'oferir uns quants volums que captin l'interès dels protectors i abonats, obre una subscripció.[20] Per incentivar les donacions i les subscripcions, es comencen a publicar en la *Crónica Mataronesa*, durant tot aquell any, les llistes de llibres o volums que es reben i els noms dels seus donants.

A finals d'agost la biblioteca té cent sis volums, a mitjan octubre ja n'hi ha tres-cents noranta-dos, a finals d'any cinc-cents cinc (i tres-centes vint-i-sis obres) i es comença a publicar el catàleg en el mateix periòdic.

La llista de les donacions conté el nom del subscriptor, el títol de les obres que ha donat, el nombre de volums que té i els autors del llibre, i hi podem constatar com aquests són industrials, burgesos o intel·lectuals de la ciutat –és el cas de Jaume Isern, Ramon Vilardell, Josep Garcia Oliver, Josep Vilamala, Francesc Fontanals, Antoni Renter, Francesc Galí, prevere, Bonaventura Castellà, prevere, Jaume Fonrodona, Melcior Borràs, Joaquim M. Salvañà, Pompeu Serra, Antoni Fàbregas, Josep Bofarull, Josep de Palau, Àlvar Camín, Antoni Viada, Clorindo Boter, etc., i d'altres que volen restar en l'anonimat– o de fora –és el cas de Pasqual Madoz–, i que donen des d'un volum fins a més de cinquanta. La temàtica és molt diversa, i tant n'hi ha d'espanyols com d'estrangers, majoritàriament, francesos i anglesos. Serveixi, a tall d'exemple, *Guía del viajero en España*, *La religión y la libertad*, *Obras literarias de Martínez de la Rosa*, *Cartas a un escéptico* i *El criterio* de Balmes, *Historia del comunismo*, *Memorias sobre la Exposición Universal de Londres de 1862*, *Constitución de 1812* de Castellanos, *La Bolsa* de Mañé i Flaquer, *La gloria de Iluro* de Rius, *Historia de Turquía*, *Tratado de Historia Natural* de Milne Edwads, *Anuario estadístico de España* de Madoz, *Obras en griego y latín de Homero, Platón, Dante, Petrarca*; *La Divina Comedia* de Dante, *Diccionario italiano-español y español-italiano*, *Diccionario catalán-latino*, *Diccionario catalán-castellano-latín*, *Diccionario español-francés-latín*, *Cours de geographie*, *Essai sur les maladies du coeur de Corvisart*, *The dramatism words of Shakespeare*, etc.[21] A partir d'aquestes dades i de la rellevància que té cada un dels personatges relacionats, podríem aprofundir en la temàtica dels llibres, el nombre de volums, la vinculació que hi ha entre ells, la seva ideologia política, etc., però ho deixem per a un altre estudi.

L'1 de novembre s'inaugura la Biblioteca Popular, amb un bon fons de llibres i, com a novetat, s'obre el servei de préstec. El mateix dia també s'edita el primer catàleg,[22] de vint-i-set pàgines, i a les obres, relacionades per ordre alfabètic, hi consta també l'autor, l'any de l'edició, el nombre de volums i el preu. També ens informa dels membres de la junta de govern, que ja hem mencionat, i hi afegeix el nom dels socis protectors de la biblioteca, entre els quals trobem particulars, indústries i escoles, tots ells molt influents en la ciutat de l'època: Jaume Fonrodona, Antoni Viada, Joaquim Vergés, Pompeu Serra, Manuel Plana, Àlvar M. Camín, Antoni Cuyàs, Antoni Renter, Domènec Mayol, Josep Horta, Terenci Thos i Codina, Miquel Collet, Josep Abadal, Josep Grau, Jaume Llibre, Lluís Sisternes, Josep Cuadrada, Joaquim Asensi, Clorindo Boter, Antoni Rabella, Francesc Galí, prevere, Melcior Borràs, Antoni Appignani, Joan de la C. Palau, senyors Oliver i Fonrodona, senyors Busqueta i Sala, senyors Alsina i Ferrer, Colegio de Valldemia, Colegio de las Escuelas Pías i Colegio de Mataró. En aquests moments, és la primera biblioteca d'Espanya d'aquestes característiques.[23]

L'any 1867 les activitats de l'Ateneu Mataronés giren al voltant de les classes públiques i les sessions literàries públiques de l'acadèmia. Té molta importància l'activitat de la **Biblioteca Popular de Mataró** (a partir d'ara, també se la coneix per aquest nom) i es van incrementant els volums. Hi ha socis protectors que paguen quaranta rals l'any, i abonats, que en paguen dotze, i poden treure llibres

en préstec. També té bastants lectors, ja sigui en el gabinet de lectura com en préstec. El nombre de llibres llegits oscil·la entre els tretze del març i els quatrecents trenta-sis de l'octubre. Amb aquestes xifres es fa palès el que, en la memòria anual de l'Ateneu Mataronés del curs acadèmic de 1866 i llegida el febrer de 1867, ja apunta el seu secretari, Josep Garcia Oliver, en referir-se a la biblioteca de la institució, que «el que un any enrere semblava un somni, és avui una fecunda realitat, i quan, gràcies a les facilitats que ofereixen aquesta classe de biblioteques [populars], hagi entrat la lectura en els nostres costums, és gairebé segur que la creació d'aquella institució serà el segell més bell amb què podran enorgullir-se els nostres consocis». El seu òrgan de direcció i gestió està format per Bonaventura Castellà (president), Jaume Isern (vicepresident), Josep Grau (bibliotecari), Josep Cuadrada (tresorer) i Melcior Borràs (secretari).[24]

El 1868 la Biblioteca Popular va incrementant el nombre de volums i l'estadística mensual de lectura oscil·la entre els vint-i-sis llibres, llegits els mesos de febrer i març, i els quaranta-un, el mes de novembre.[25] La junta de govern de la Biblioteca Popular de Mataró, per al trienni de 1868-1870, passa de cinc membres a sis, però experimenta pocs canvis, ja que se'n mantenen tres de la primera junta:

- Segueixen en els mateixos càrrecs Bonaventura Castellà, prevere (president) i Jaume Isern (vicepresident).
- És nou en el càrrec Josep Grau Cruixent (bibliotecari).
- Es reestructuren els càrrecs de tresorer comptador i secretari. El càrrec de tresorer comptador, que exercia Josep Vilamala, queda assumit per Joan Bofarull, tresorer i Melcior Borràs, secretari comptador.
- Es crea el càrrec de vocal honorari, que exerceix Josep Garcia Oliver, que era l'anterior secretari.

El desembre de 1869 s'edita un nou catàleg de la Biblioteca Popular, que anul·la el publicat per a la seva inauguració, el 1866, amb cinquanta-cinc pàgines, i conté una introducció, un extracte del reglament, els membres de la junta de govern de la Biblioteca Popular de Mataró per al trienni 1868-1870 i la relació de llibres classificats en diverses seccions.[26] La publicació està redactada per José Grau, en castellà, segons la normativa de la reforma ortogràfica de Marià Cubí Soler, Eduard Chao i Josep Galo de los Villares, per la qual cosa moltes paraules tenen una ortografia particular, com pot ser *diziembre, establezimiento, zienzias, ecsactas, jeografia, miszelánea,* entre moltes d'altres.

En l'extracte del reglament hi ha els articles del 5 a l'11, que fan referència a la normativa del préstec, els terminis, les quantitats que s'han de deixar en dipòsit, etc. En general, coincideixen amb els de la normativa de 1866, però es fan algunes precisions i canvis:

- S'afegeix que quan es retiri un llibre s'haurà de deixar en dipòsit el seu valor, que serà retornat en tornar-lo, no obstant això, estaran exempts

d'aquest dipòsit els socis protectors que ho hagin estat ininterrompudament durant els tres darrers anys (art. 5).
- Es precisa que els préstecs són per 30 dies (art. 6).
- S'afegeix que, si un llibre deixat en préstec es retorna deteriorat, es descomptarà del dipòsit la quantitat que cregui convenient el bibliotecari o un membre de la junta de govern (art. 8).
- S'hi afegeixen uns advertiments, entre els quals es precisa que hi ha obres del catàleg que no estan en servei de préstec.

La biblioteca està dividida en cinc seccions: ciències naturals i exactes (que també comprèn agricultura, indústria i arts); ciències morals i polítiques; literatura i belles arts; història, geografia i viatges i, per últim, miscel·lània. La més extensa, la de literatura i belles arts. Dins de cada secció els llibres estan ordenats pel cognom de l'autor, i hi consta el número de registre, els cognoms i el nom de l'autor, el títol de l'obra, junt amb la ciutat de l'edició, i l'any i el preu de cada volum.

Aquest any 1869 les activitats de l'Ateneu Mataronés continuen girant entorn de les classes públiques, les acadèmies i la Biblioteca Popular, i hi ha cent cinc socis. El 1870 els volums de la biblioteca passen a ser nou-cents seixanta-vuit i tenen un valor de 5.000 pessetes.[27]

Els anys següents, i fins al 1890, l'Ateneu Mataronés desenvolupa la seva tasca educativa i literària, però va canviant progressivament:

- El 1871[28] la Biblioteca Popular, per conveni amb l'Ajuntament, es transforma en **Biblioteca Pública nocturna**.
- El 1886[29] tanca provisionalment l'Ateneu i s'instal·la al seu local l'Escola d'Arts i Oficis, que es crea aquest any, i té com a annexos les escoles municipals de dibuix i música, però resta oberta la Biblioteca Pública nocturna.
- El 1890 desapareix l'entitat. Entre els motius que es donen, hi ha el canvi de clima social i el fet que, a partir de 1880, l'Ateneu Mataronés de la Classe Obrera ofereix una alternativa a les propostes que fa la institució, més en connexió amb la realitat política del moment i més a prop de la classe obrera.[30] Llavors, els fons de la biblioteca passen a l'Ajuntament, el 1891 totes les activitats que acull l'edifici es traslladen a la Fleca, que s'ha remodelat, i el 1894 l'Ajuntament, amb els volums que té, forma una **Biblioteca Popular i Pública** a l'Escola d'Arts i Oficis.[31]

El 1929 la Caixa d'Estalvis de Mataró, fundada també per Josep Garcia Oliver el 1863, amplia les seves accions culturals i inaugura la Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis de Mataró a la mateixa seu de la Caixa; l'Ajuntament li cedeix, en qualitat de dipòsit, uns dos mil volums, per tal de facilitar-ne l'ús, que passen a incrementar els seus fons propis, i es converteix en l'hereva de l'antiga Biblioteca Popular de l'Ateneu Mataronés.

CONCLUSIONS

El 1854 es funda a Mataró la Societat Mataronesa d'Amics de la Instrucció (futur Ateneu Mataronés) per membres de la classe petitburgesa i progressista que volen influir en la vida cultural i pública. En aquests moments, hi ha un analfabetisme molt generalitzat al qual els governs liberals no han aconseguit fer front i, per incidir-hi, han de comptar amb l'ajut d'entitats ciutadanes, igual que passa arreu de l'Estat.

En aquest context, a la nostra ciutat és rellevant l'actuació de l'Ateneu Mataronés, ja que focalitza les seves actuacions cap a l'educació d'adults i la dinamització cultural i organitza acadèmies i un gabinet de lectura adreçats als socis, classes nocturnes gratuïtes obertes al públic, etc. Amb elles, pretén que cada membre de l'entitat i, en certs casos, la població en general, trobi la fórmula més adient que respongui a les seves necessitats formatives.

En aquesta comunicació, hem destacat l'organització de la seva biblioteca. Hem evidenciat que l'entitat hi dóna un tractament específic i una importància destacable, ja que, després d'uns anys de funcionament del gabinet de lectura, el transforma en una biblioteca popular, amb un important fons i un reglament propis que li donen tot un tractament diferenciat, i amb uns òrgans de govern que, ja en els primers anys, li permeten passar de les inicials setanta-cinc obres i cent noranta-tres volums del gabinet de lectura de 1864, als nou-cents vuitanta volums de 1870. El 1871, en conveni amb l'Ajuntament, es transforma en biblioteca pública nocturna i, en desaparèixer l'Ateneu Mataronés, el 1890, el fons bibliogràfic passa a l'Ajuntament, que el 1894 forma la Biblioteca Popular i Pública i el 1929 cedeix el fons a la Caixa d'Estalvis de Mataró, creant la seva Biblioteca Popular que perdura fins avui.

Amb tot el que hem exposat, creiem que hem fet evident la rellevància d'aquesta primera biblioteca popular a la ciutat, ja que ha incidit a difondre la cultura, facilitar l'accés a la lectura a amplis sectors de la població, influir en la creació d'un hàbit lector (com destaca Josep Garcia Oliver al cap d'un any d'haver-se inaugurat), etc. Hem de destacar, també, que la seva acció va més enllà de la seu de l'entitat, ja que, en organitzar-se el servei de préstec, es potencia que la instrucció i la difusió cultural arribin fins a la pròpia llar on, de ben segur, els llibres no només són llegits pel soci, sinó que també pot fer-ho la resta de la família, ja sigui amb lectures en veu alta o, si estan alfabetitzats, amb lectures individuals.

Finalment, només apuntar que pensem que va ser un encert, per part de la direcció de l'Ateneu Mataronés, plantejar la biblioteca com un òrgan amb entitat i organització pròpies, ja que això va facilitar la seva continuïtat quan l'entitat va desaparèixer.

Montserrat Gurrera i Lluch

NOTES

1.- En destaquen FRANCESC COSTA I OLLER, *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat*, Ajuntament de Mataró (Mataró 1984). JOAQUIM LLOVET, *La ciutat de Mataró*, Barcino (Barcelona 1961) i *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000). MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, «La infraestructura educativa de l'Ateneu Mataronès i la seva rellevància en l'ensenyament d'adults. Inicis i primers anys (1854-1868)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró, abril 2007).

2.- FRANCESC COSTA I OLLER, *Mataró liberal 1820-1856. La ciutat dels burgesos i proletaris*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1985), 40-46. LLOVET, *Mataró. Dels orígens*, 325-328 i 333-335.

3.- FRANCESC COSTA I OLLER, «Els Abadal: orígens de la impremta a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26 (Mataró, juliol 1986), 37-40. MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «La Casa Abadal de Mataró: impressors i gravadors. Notes d'art popular», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26 (Mataró, juliol 1986), 29-36.

4.- Per exemple, en el període 1814-1820, Ferran VII restableix la censura i prohibeix totes les publicacions, excepte *Diario y Gaceta de Madrid*. Amb el Trienni Liberal torna a ser plenament vigent el decret de Cadis fins que, a l'octubre de 1823, Ferran VII el declara nul, i durant el període absolutista hi ha un rigor extrem pel que fa a la censura i la prohibició de publicacions. Durant el Bienni Progressista es restableix la llei d'impremta de 1837 i el 1857 es limita l'edició de premsa i la difusió d'idees contràries a l'administració. FRANCESC COSTA OLLER, *La premsa a Mataró 1820-1980*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1982) i Rafael Dalmau (Barcelona 1982), 10-15.

5.- COSTA, *Mataró liberal 1820-1856*, 42.

6.- AMM. AH- 223-1. COSTA, *Josep Garcia Oliver*, 43. LLOVET, *Mataró*, 334.

7.- *Reglamento de la Sociedad de Amigos de la Instrucción establecida en Mataró*. Imprenta Americana (Mataró 1854). *Reglamento de la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción*. Imprenta de José Abadal (Mataró 1855).

8.- AMM. Acords municipals del 3 i 8 de novembre i 9 de desembre de 1854.

9.- La darrera referència en la premsa com a Societat Mataronesa d'Amics de la Instrucció, l'hem trobada a la *Revista Mataronesa*, núm. 17 (27 d'abril de 1856). La darrera referència de documents interns de la societat és al *Boletín de Convocatoria de Inicio de Curso de la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción. 10 de septiembre de 1856*. Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción (Mataró 1856).

10.- *Boletín de Convocatoria de Inicio de Curso de la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción. 10 de septiembre de 1856*. Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción (Mataró 1856). *Revista Mataronesa*, núms. 1 al 7 i 17 al 19 (13, 20 i 27 de gener; 2, 10, 17 i 24 de febrer; 2, 9, 16, 23 i 30 de març; 6, 13, 27 i 30 d'abril i 4 i 11 de maig de 1856).

11.- FRANCESC ENRICH REGÀS, «Josep Garcia Oliver, destacat promotor de la cultura a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 16 (Mataró, abril 1983), 27.

12.- *Diario de Barcelona*, 2 de juliol, 18 d'agost i 28 d'octubre de 1857; 13 de març i 6 de juny de 1858 i 11 de març de 1863.

13.- AMM. Acords municipals de 13 d'abril de 1859.

14.- AMM. Acords municipals d'11 i 18 de setembre de 1860.

15.- El 1867 la junta directiva es queixa que no rep cap ajut de l'Ajuntament, però la dècada dels vuitanta en té algun. Per a la biblioteca, li concedeix subvencions el curs 1876-77 de dues-centes cinquanta pessetes i el 1882-83 de cinc-centes pessetes. *Memoria anual del Ateneo Mataronés leída en sesión pública del día 17 de febrero de 1867*. Josep Abadal (Mataró 1867), 6. AMM. Acords municipals de 25 d'octubre i 22 de novembre de 1861. AMM. AH-173-6. *El Mataronés*, 20 de gener de 1884; *El Liberal*, 6 i 20 de gener de 1884 i *El Nuevo Ideal*, núm. 14, 6 de gener de 1884.

16.- Com Jaume Fonrodona, Josep Abadal, Jaume Isern, Josep Bofarull, senyor Oliver i Josep Garcia Oliver. *Revista Mataronesa*, núm. 22 (3 de juliol de 1864).

17.- *Revista Mataronesa*, núm. 22 (3 de juliol de 1864).

18.- *Revista Mataronesa*, núms. 43, 44, 46 al 48, 51, 54, 56 al 58 i 60 (27 d'agost; 3, 10, 17 i 24 de setembre; 15 d'octubre; 1, 12, 16 i 19 de novembre i 8 de desembre de 1865).

19.- *Catálogo por orden alfabético de las obras de la Biblioteca Popular de Mataró* (Mataró 1866). *Revista Mataronesa*, núms. 2, 4 i 18 (14 i 28 de gener i 22 d'abril de 1866). *Crónica Mataronesa*, núms. 12, 19, 21, 22, 24, 26 al 28: 22 de juliol; 8, 23 i 30 de setembre; 14 i 28 d'octubre, i 4 i 11 de novembre de 1866).

20.- *Crónica Mataronesa*, núm. 17 (26 d'agost de 1866).

21.- *Crónica Mataronesa*, núms. 18, 20, 22, 24 i 35 (2, 16 i 30 de setembre; 14 d'octubre, 30 de desembre de 1866). *Memoria anual del Ateneo Mataronés leída en sesión pública del día 17 febrero de 1867*. Josep Abadal (Mataró 1867).

22.- *Catálogo por orden alfabético de las obras de la Biblioteca Popular de Mataró, en 1º de noviembre de 1866, el día de su inauguración*. Imprenta de José Abadal (Mataró 1866).

23.- COSTA, *Josep Garcia Oliver*, 46.

24.- *Memoria anual del Ateneo Mataronés leída en sesión pública del día 17 febrero de 1867*. Josep Abadal (Mataró 1867), 8-9. *Crónica Mataronesa*, núms. 4, 7 al 9, 13, 15, 18, 22, 27, 30, 35 al 37, 39 i 45 (27 de gener; 17 de febrer; 3 i 10 de març; 7 i 24 d'abril; 12 de maig; 9 de juny; 14 de juliol; 4 d'agost; 8, 15 i 22 de setembre; 6 d'octubre i 19 de novembre de 1867).

25.- AMM. Acords municipals d'11 de setembre de 1868. *Crónica Mataronesa*, núms. 2, 5, 8 al 10, 15, 16, 19, 37 al 39, 50 i 53 (12 de gener; 2 i 23 de febrer; 1 i 8 de març; 12 i 19 d'abril; 10 de maig; 11, 13, 20 i 27 de setembre i 6 i 25 de desembre de 1868).

26.- *Catálogo de las obras que contiene la Biblioteca Popular de Mataró en 31 de diciembre de 1869*. Establezimiento tipográfico de Narziso Ramirez y compañía (Barzelona 1870).

27.- COSTA, *Josep Garcia Oliver*, 43.

28.- LLOVET, *La ciutat de Mataró*, volum II. AMM. Acords municipals de 3 de febrer de 1871; 23 i 30 de desembre de 1890 i 30 d'octubre de 1894.

29.- AMM. Acords municipals de 18 de desembre de 1883, 6 de maig i 30 de setembre de 1886 i 30 d'octubre de 1894.

30.- COSTA, *Josep Garcia Oliver*, 44.

31.- ENRICH, «Josep Garcia Oliver», 26-34. AMM. Acords municipals de 18 de desembre de 1883; 6 de maig i 30 de setembre de 1886, i 30 d'octubre de 1894. *El Mataronés*, núm. 21, any 11 (23 d'abril de 1886).

BIBLIOGRAFIA

Boletín de Convocatoria de Inicio de Curso de la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción. 10 de septiembre de 1856, Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción (Mataró 1856).

Catálogo por orden alfabético de las obras de la Biblioteca Popular de Mataró, en 1º de noviembre de 1866, el día de su inauguración, Imprenta de José Abadal (Mataró 1866).

Catálogo de las obras que contiene la Biblioteca Popular de Mataró en 31 de diciembre de 1869. Establezimiento tipográfico de Narziso Ramirez y compañía (Barzelona 1870).

COSTA i OLLER, Francesc, *La premsa a Mataró 1820-1980*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1982) i Rafael Dalmau (Barcelona 1982).
– *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat*, Ajuntament de Mataró (Mataró 1984).
– *Mataró liberal 1820-1856. La ciutat dels burgesos i proletaris*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1985).
– *Mataró al segle XVIII. Anys de borbons, negocis, pirates i el Déu dels exèrcits*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1988) i Alta Fulla (Barcelona 1988).
– «Els Abadal: orígens de la impremta a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26 (Mataró, juliol 1986).
– «Premsa de Mataró: noves publicacions d'abans», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 23 (Mataró, juliol 1985).

ENRICH REGÀS, Francesc, «Josep Garcia Oliver, destacat promotor de la cultura a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 16 (Mataró, abril 1983).

FERRÉS PUIGVERT, «Notícia de l'Arxiu Municipal de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 13 (Mataró, abril 1982).

GURRERA i LLUCH, Montserrat, «La infraestructura educativa de l'Ateneu Mataronès i la seva rellevància en l'ensenyament d'adults. Inicis i primers anys (1854-1868)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró, abril 2007).

LLAMAS MANTERO, Antoni, «Criteris i mètode per a la prohibició de llibres. La Inquisició (1788-1824)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 31 (Mataró, abril 1988).

LLOVET, Joaquim, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000).
– *La ciutat de Mataró, volum II*, Barcino (Barcelona 1961).

Memoria anual del Ateneo Mataronés leída en sesión pública del día 17 de febrero de 1867, Josep Abadal (Mataró 1867).

Patronat Municipal de Cultura de Mataró, *Bloc mataroní. Una manera de fer història*, Alta Fulla (Barcelona 1990).

Reglamento de la Sociedad de Amigos de la Instrucción establecida en Mataró, Imprenta Americana (Mataró 1854).

Reglamento de la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción, Imprenta de José Abadal (Mataró 1855).

SOLER FONRODONA, Rafael, «Jaume Fonrodona i Vila. La integració d'un americano a la vida del país», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 70 (Mataró, abril 2001).

SOCIAS BATET, Immaculada, «Algunes referències sobre l'impressor de Mataró Joan Abadal i Girifau (Manresa 1754 - Mataró 1830)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 45 (Mataró, gener 1993).

RIBAS BERTRAN, Marià, «La Casa Abadal de Mataró: impressors i gravadors. Notes d'art popular», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26 (Mataró, juliol 1986).

VENTURA MUNNÉ, Montserrat, *Lletrats i illetrats a una ciutat de la Catalunya moderna. Mataró, 1750-1800*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1991).

Periòdics

Crónica Mataronesa (1866-1868).
Diario de Barcelona (1857, 1858 i 1863).
El Liberal (1884).
El Mataronés (1884 i 1886).
El Nuevo Ideal (1884).
Revista Mataronesa (1856, 1864-1866).

Documents diversos

Acords municipals (AMM) dels anys 1815, 1816, 1854, 1859, 1860, 1861, 1868, 1869, 1870, 1871, 1883, 1886, 1889, 1890 i 1894.

Arxiu Municipal de Mataró (AMM). Arxiu Històric (AH). Lligalls AH-173-6.

Arxiu Municipal de Mataró (AMM). Llibres de la Contribució d'Indústria i Comerç (ganancial). Anys 1842, 1848, 1850, 1851, 1854, 1856, 1858 i 1862.